

Liceo "G.B. Vico" Corsico – a.s. 2021-2022

Programma svolto durante l'anno scolastico

Classe:	2B
Materia:	Latino
Insegnante:	Annabella Oranges
Testo utilizzato:	Diotti, Ciuffarella, <i>Mirum Iter. Grammatica e lezioni di latino 1 e 2</i> , B. Mondadori

Argomenti svolti

ARGOMENTO	RIFERIMENTI
Laboratorio di traduzione	Laboratorio in classe ai fini del consolidamento delle conoscenze e delle abilità e competenze di analisi e traduzione
Completamento del sistema delle declinazioni (IV e V)	UNITA' 7
Pronomi personali di prima, seconda e terza persona (con usi e particolarità); pronomi e aggettivi determinativi e dimostrativi	UNITA' 8
Pronomi, aggettivi, avverbi relativi	UNITA' 8
Pronomi, aggettivi e avverbi interrogativi	UNITA' 8
Elementi di sintassi	
I complementi di abbondanza e privazione, origine e allontanamento	UNITA' 7
Il costrutto del doppio dativo	UNITA' 7
La proposizione relativa	UNITA' 8
La prosa del relativo e il nesso relativo	UNITA' 8
Il participio congiunto	UNITA' 7
La proposizione temporale con l'indicativo	UNITA' 7
Il participio futuro e la proposizione perifrastica attiva	UNITA' 8
La proposizione infinitiva	UNITA' 9
Gli usi di <i>ut</i> : finale, completiva volitiva, consecutiva, completiva di fatto	UNITA' 10 E 11
Il <i>cum</i> narrativo	UNITA' 11
Le proposizioni interrogative (semplici, disgiuntive, dirette e indirette)	UNITA' 9
Morfosintassi del verbo	
I verbi deponenti e semideponenti	UNITA' 9
L'infinito	UNITA' 9
Il congiuntivo delle quattro coniugazioni e di <i>sum</i>	UNITA' 10-11
Gli usi del congiuntivo indipendente	UNITA' 10

Corsico, 06.06.2022

I rappresentanti degli studenti:

.....

.....

L'insegnante:

Annabella Oranges

Indicazioni per il lavoro estivo di tutta la classe

Tradurre e analizzare i seguenti brani tratti da Flocchini – Flocchini – Sampietro – Lamagna, *Verba manent*, Materiali di lavoro 1-2, Sansoni per la scuola

1. Origine dell'agricoltura a Eleusi (da Igino)

Sottolinea tutti i pronomi personali, relativi, determinativi e dimostrativi presenti nel brano, analizzali e inseriscili in una tabella. Quindi traduci.

Cum Ceres Proserpinam filiam suam quaereret, devenit ad Eleusinum regem, cuius uxor Cothonea puerum Triptolemum pepererat, seque nutricem simulavit. Hanc regina libens nutricem filio suo recepit. Ceres, cum vellet (*impf. cong. III s. da volo*) alumnum suum immortalem reddere, interdum lacte divino hunc alebat, noctu clam eundem in igne obruebat. Itaque puer hoc modo praeter omnes mortales crescebat; cum mirarentur parentes, illam observaverunt. Cum Ceres eum vellet (*Impf. Cong. III s. da volo*) in ignem mittere, pater expavit: illa irata ignem exanimavit, at Triptolemo alumno suo aeternum beneficium tribuit: nam semina, aratrum ligneum, currum illi dedit; hoc curru ille vehens orbem terrarum frugibus obsevit atque hominibus agriculturam tradidit.

2. Roma in fiamme: ombre su Nerone (da Svetonio)

Imperator Nero, quod deformitatem veterum aedificiorum et angustias flexurasque vicorum pati non poterat, incendit urbem. Multi cubicularii eius cum stuppa taedisque deprehensi sunt in urbis viculis, et quaedam (*alcuni, agg. Nom. Pl. N.*) horrea circa Dumum auream, quorum spatium Nero maxime cupiebat, inflammata sunt. Incendium, quod in Circo Maximo ortus erat, per totam urbem manavit et per sex (*indecl. "sei"*) dies septemque (*indecl. "sette"*) noctes magna vi immensisque damnis exarsit. Magna aedificiorum pars combusta est: tunc enim, praeter omnes fere insulae, etiam domus priscorum ducum arsērunt deorumque aedes et omnia quae, digna visu (*"di essere viste"*), ex antiquitate duraverant. Incendium e turri Maecenatiana Nero prospectabat et laetabatur – ut adfirmabat – "flammarum pulchritudine", dum in suo scaenico habitu canit poematum "Halōsin Ilii".

- a. Individua e sottolinea nel testo le proposizioni relative, indicando il caso, il genere, il numero e l'antecedente dei pronomi relativi.
- b. Stabilisci la funzione dei *quod* presenti nel testo.

3. Le doti del buon maestro e i doveri degli alunni (da Quintiliano)

Ante omnia magister parentis animum erga discipulos suos sumat atque eorum ingenia corporaque pariter excōlat. Ipse nec habeat vitia nec ferat. Non austeritas eius tristis, non dissoluta sit comitas, ne inde odium, hinc contemptus oriatur. Saepe de honestis ac bonis rebus cum discipulis dissērat; moneat semper, sed raro castiget. Cum discipulos corrigit, iracundiam et acerbitatem omittat; cum docet, eius sermo simplex et planus sit. Interrogantibus libenter respondeat, non interrogantes percontentur ultro. Multa exempla discipulis propōnat, quia verba animos movent sed exempla trahunt. Discipuli autem praeceptores suos ament sicut parentes, libenter audient et eorum verbis credant. In scholam autem laeti alacresque cotidie conveniant, officia sua diligenter praestent, dociles ad disciplinam se praebeant.

- a. Individua nel testo i congiuntivi esortativi.
- b. Precisa la funzione dei *cum* presenti nel testo.

4. Filemone e Bauci, ospiti semplici (1)

Olim Iuppiter et Mercurius, antequam diluvium omnia tegeret, in terras descendērunt ut aliquem (*"qualcuno"*) ex mortalibus servarent. Tum, postquam in viatorum formas mutati sunt, plurima loca peregravērunt, in magnas urbes inivērunt, ad divitum domos accessērunt, cibum requiemque petivērunt. At divitum domus deos non acceperunt. Vespere autem in Phrygia parvae casae ianuam pulsavērunt. Ibi Baucis, pia anus, cum Philemōne, pio sene, habitabat. Quamquam (*"benché"*)

pauperes, tamen paupertatem libenter ferebant, benigni cives erant et deos colebant; saepe enim Philemo uxori dicebat: “Oremus et laboremus ut deos delectemus”. Cotidie parvas victimas immolabant et a deis petebant ut casam, virum feminamque servarent. Cum sonitum audivit, Philemo ianuam aperuit et advēnas in parvam casam comiter accepit.

- a. Individua le proposizioni temporali e sottolinea le congiunzioni che le introducono.
- b. Precisa la funzione degli *ut* presenti nel testo.

5. Filemone e Bauci, ospiti semplici (2)

Duo (“*Due*”) advēnae virum et feminam oravērunt ut cenam et hospitium pararent, quia agricolae vici proximi eos propulsavērant. Respondit anus: “Nos, ut videtis, in parva casa et tenue cultu vivimus sed libenter mensam ponam ut vires vestras reficiatis”. Statim Philemo sellas apportavit, Baucis tepidum cinerem foco dimovit et externos ignes suscitavit, olus paravit et coxit. In fictilibus bacas, oleas, caseum et panem posuit; deinde pruna, nuces, redolentia mala in patulis canistris, uvam et amphōram lacte plenam. Advēnae iucunde edērunt et bibērunt. Postēro die Iuppīter et Mercurius imperavērunt et Philemo et Baucis a casa emigrarent et in proximum collem ascendērent. Cum senes in summum collem pervenērunt, dei omnia loca circum et cunctos incolas vastavērunt, sed parvam senum casam in splendidum templum mutavērunt. Evēnit ut Philemo et Baucis autem sacerdotes eligerentur, et sacerdotes templi per multos annos fuērunt. Cum admōdum senes una (*avv.*), ut oravērant, e vita excessērunt. Iuppīter in quercum et tiliam eos mutavit.

- a. Precisa la funzione degli *ut* presenti nel testo.
- b. Individua la proposizione causale presente nel testo e sottolinea la congiunzione che la introduce.

6. Alessandro doma il cavallo Bucefalo (da Curzio Rufo)

Olim Philippo, Macedōnum regi, munēri missus est equus, appellatus Bucephālus, mirus formā sed naturā ferox, freni intolērans. Quotiens enim Philippus rex aliique nobiles Macedōnes in equum ascendēre conabantur, ab eo excutiebantur. Tum Alexander, regis adulescens filius, ad equum appropinquavit et, cum eius motus diu attenteque perscrutatus esset, animal habenis trahens atque suaviter blandiens adversus solem obvortit, quia – ut Alexander intellexerat – equus suā umbrā terrebatur. Deinde, cum in Bucephāli dorsum ascendisset, equum habēnas leviter addūcens, eum domare coepit, Tandem, cum equum satis quietum sensit, habēnas laxavit atque mirum animal ad cursum tam effrenatum incitavit ut brevi e praesentium conspectu evanuerit. Philippus pater aliique nobiles, Alexandri temeritatem conspicientes atque eius vitae timentes, anxii iuvenis reditum exspectabant sed, cum Alexandrum in equo domito redeuntem vidissent, eum plausibus salutavērunt. Tum Philippus, gaudio lacrimans, exclamavit: “Fili mi, regnum magnitudini tuae par a deis pete, quoniam Macedonia tibi satis magna non est!”.

- a. Individua nel testo i participi presenti e perfetti e scrivi il paradigma
- b. Individua le proposizioni narrative (*cum narrativum*), precisando il loro rapporto temporale rispetto alla reggente.
- c. Individua le proposizioni temporali e causali, indicando le congiunzioni che le introducono.
- d. Individua la proposizione subordinata consecutiva, spiegando l’uso dei tempi.
- e. Individua il costrutto del doppio dativo e sottolinealo.

7. Dolore e sgomento per la morte di Alessandro (da Curzio Rufo)

Cum Babyloniae Alexandri regis mors nuntiata esset, evēnit ut Babylonii et Macedōnes et Persae dolore obmutescerent. Silentio noctis milites cum armis ante regiam taciti vigilabant; Babylonii admōdum perturbati vel e muris vel e culmine domus suae prospectabant neque lumina accendebant et, quia propter noctem oculorum usus cessabat, fremitus vocesque auribus captabant. Omnes, metu perterriti, per obscuras vias solliciti incedebant. Persae comas detondērunt et in lugubri veste cum viris ac liberis Alexandrum, non ut gentis suae victorem atque hostem sed ut iustum et clementem regem, deflebant. Fama de Alexandri morte tam celeriter totam urbem proximasque regiones pervasit ut brevi tempore etiam ad matrem Darēi, Macedōnum captivam, pervenērit. Mulier lugubrem vestem sumpsit et, cum crines laceravisset, humi procubuit. Recens dolor etiam praeteritorum memoriam

repetivērat et futurorum timorem iniecērat. Per aliquot dies cibo abstinuit, denique inediā periit.

8. Morigeratezza di Agesilao

Apud Graecos et Romanos in magno honore semper viri probi modestique fuērunt. Quare Agesilaus, Lacedaemoniorum rex, cum a ceteris rerum scriptoribus tum a Xenophonte Atheniensi, Socratis discipulo, collaudatus est et propter singularem in bello virtutem et propter gravitatem parsimoniamque. Severa vitae ratio et diutīnae corpōris exercitationes Agesilaum etiam in senectute alācrem servavērunt. Senex enim per acrem hiēmē sine tunica, solo pallio opertus, deambulabat, adulescentibus segnitiam vehementer exprobens. Domus eius nullum habebat signum luxuriae, contra multa signa abstinentiae. Agesilai rerum militarium peritia bellicam virtutem, omni laude dignam, aequavit. Quod multis civitatibus praesidio adversus regem Persarum fuērat, magnam pecuniam dono accepit. Pecunia accepta patriam, praecipue rei pecuniariae inopiā vacillantem, sublevavit.

- a. Individua nel testo i participi presenti e perfetti e analizzane la funzione.

9. Il capretto prudente (dal *Romulus*, raccolta di favole medievali modellate su quelle di Fedro)

Parentum praeceptis oboedire saepe fons salutis est, ut fabella docet. Capella cum ad pastum ire vellet (*Impf. Cong. III s. da volo*), haedum suum parvum, qui nondum vitae pericula novērat (*piuccheperfetto con valore di imperfetto*), monuit ne ianuam aperiret nisi (“*se non*”) matri, quoniam lupi famelici stabūlum circumibant (*Imperf. Ind. III pl. Da circumeo*), teneros haedos voraturi. Haedus matris monitis oboedire promisit et matrem abeuntem (*Part. Pres. acc. sing. da abeo*) salutavit. Mox lupus venit qui, postquam haedum solum domi vidit, eum fallere temptavit et, matris vocem simulans, ianuam aperire iussit dicens: “Fili, cito ianuam apēri, iam lupus instat!”. Sed haedus per parvam portae rimam non matrem sed lupum videns, ianuam non aperuit sed dixit: “Vocem matris meam audivisse credīdi, sed eius figuram non video. Tu lupus es et vocem matris simulans me vorare vis (*Pres. Ind. II s. da volo*). Abi (“*Vattene*”)! Ianua clausa manebit!”.

- a. Individua gli infiniti perfetti e scrivi il paradigma del verbo da cui derivano.
- b. Scrivi l’infinito perfetto e futuro di forma attiva e, se esiste, di forma passiva dei verbi all’indicativo contenuti nel testo.

10. La morte di un amico (da Cicerone)

Eo die a Marcello disgressus eram: ego in Boeotiam ibam (*Impf. Ind. I s. da eo*), ille in Italiam navigaturus erat. Postero die P. Postumius ad me venit et mihi nuntiavit M. Marcellum, collegam amicumque nostrum, post cenae tempus a P. Magio Chilōne pugione percussum esse et duo vulnēra accepisse, unum in stomacho, altērum in capite. Medicus tamen sperabat eum victurum esse. Cum illuxit, ad Marcellum contendi. Non longe a Piraeo puer obviam mihi venit cum codicillis in quibus scriptum erat paulo ante lucem Marcellum mortuum esse. Ego tamen domum eius perrexi; invēni duos libertos et paucos servos. Coactus sum in eādem lectica, qua ego ipse vectus eram, eum in urbem referre, ibique funus satis amplum ei faciendum curavi (“*feci celebrare*”).

- a. Individua le proposizioni infinitive e precisa il rapporto temporale con la proposizione reggente.
- b. Individua la coniugazione perifrastica attiva.
- c. Individua le proposizioni relative e analizza il pronome che le introduce.

11. Aristide esiliato perché troppo giusto (da Nepote)

Aristīdes, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themistōcli. Itaque cum eo de principatu contendit; namque obtrectavērunt inter se. In his autem cognitum est quanto eloquentia antestaret innocentiae. Quamquam (“*Sebbene*”) enim adeo excellebat Aristīdes abstinentiā, ut cognomine “Iustus” appellatus sit, tamen a Themistocle collabefactus, testulā illā exilio decem annorum multatus est. Qui quidem cum animadvertisset quendam (“*un tale*”) scribentem, ut patriā Aristīdes pelleretur, ab eo quesivit quare id faceret aut quid Aristīdes commisisset, cur tantā poenā dignus duceretur. Cui ille respondit se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod tam cupide elaboravisset ut praeter ceteros “Iustus” appellaretur. Hic tandem decem annorum legitimam poenam non perfecit. Nam

postquam Xerxes in Graeciam descendit, populi scito (*avv.*) in patriam restitutus est.

- a. Analizza tutte le proposizioni dipendenti al congiuntivo, specificando la tipologia, il rapporto temporale fra subordinata e sovraordinata, il rispetto o il mancato rispetto della consecutio temporum.
- b. Individua e sottolinea nel testo i nessi relativi.

12. La società gallica e il ruolo predominante dei druidi (da Cesare)

In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo numero atque honore sunt, genera sunt duo (“*due*”). Nam plebs paene servorum habetur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio. Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuriā potentiorum (“*dei più potenti*”) premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus utriusque (“*l’uno e l’altro*”) genēris: in hos eādem omnia sunt iura, quae dominis sunt in servos. De his duobus (“*due*”, *abl.*) generibus alterum est druīdum, alterum equitum. Druīdes bellis non intersunt neque ullum tributum pendunt; res divinas administrant, sacrificia publica et privata procurant, religiones interpretantur, fere de omnibus controversiis publicis privatisque iudicant et, si (“*se*”) quod facinus admissum est, si qua caedes facta est, si de hereditate vel de finibus aliqua controversia est, iidem decernunt, praemia poenasque constituunt. Nam hi quodam anni tempore in finibus Carnutum, in regione totius Galliae media, considunt in loco consecrato. Huc omnes, qui controversias habent, undique conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. Si qui privatus aut populus eorum decreto non stetit, gravi poena afficitur. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communicatur.

Indicazioni per le prove di recupero di settembre

In aggiunta al lavoro estivo previsto per tutta la classe, in preparazione alle prove di recupero di settembre si svolgano i seguenti esercizi, tratti dal medesimo volume summenzionato.

1. Traduci le seguenti frasi contenenti dei participi.

1) Flaminius consul pugnans vulneratus est. 2) Vir sapiens, rerum naturam studiose intuens, summam Dei potentiam admiratur. 3) Temeritas est florentis aetatis donum, prudentia senescentis aetatis. 4) Noctu Catilina ex urbe effugit, Etruriam petens, ut apud Faesulas confugeret. 5) Beneficium non in eo, quod datur, consistit, sed in dantis et facientis animo. 6) Haec Scipio cum dixisset, L. Furium repente ingredientem aspexit eumque salutavit. 7) Cum ignis magnitudine venti serperet, milites praesidio navibus relictis naves conscenderunt. 8) Alcibiades, veritus multitudinis impetum, in voluntarium exilium proficiscitur. 9) Curio, hostes fugere arbitratus, copias ex locis superioribus in campum deducit. 10) Galli omnia experti, quod res nulla successerat, postero die statuerunt ex oppido profugere. 11) Athenienses diis gratias egerunt propter victoriam contra Persas adeptam. 12) Id Crotonienses arbitrate dimiserunt auxilia, destituti propugnatoribus capti sunt.

2. Traduci le seguenti frasi contenenti proposizioni infinitive.

Liv. 1

a) Per exploratores Caesar cognovit Helvetios castra movisse. b) Communis opinio est Caesarem prima luce Formiis futurum esse. c) Constat Socratem ante mortem diu cum discipulis suis de immortalitate animi disputavisse. d) Frustra Cassandra praedixerat Graecos Troiam capturos atque incensuros esse. e) Hannibal ausus est magnum facinus incipere quod nemo (“*nessuno*”) eum facere ausurum esse crediderat. f) Rarentini, cum a Romanis profligati essent, dixerunt se pacis condiciones, etiamsi iniquas, accepturos esse. g) Lucius scit se errare, sed in errore perseverat. h) Cicero scripsit uxori se ab hostibus vexari et Roma profecturum esse.

Liv. 2

a) Alexandrum Epiri regem in Italiam classem appulisse constat. b) Mihi nuntiatum est te in febrim subito incidisse. c) Caesar, arbitratus id bellum celeriter confici posse, eo exercitum continuit. d) Veneti oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida comportant, naves in Venetiam, ubi Caesarem primum bellum gestaturum esse constabat, cogunt. e) Per exploratores Caesar cognovit et montem a suis teneri et Helvetios castra movisse. f) Caesar longius (“più a lungo”) bellum ductum iri existimans, in Epirum Q. Tullium et L. Canuleium legatos misit. g) Medicus regis Pyrrhi nocte venit ad Fabricium promittens se veneno Pyrrhum occisurum esse. h) Ingratus est is qui beneficium, quod accēpit, se accepisse negat. i) Nulla suspicio est eum amicitiae causā esse mentitum.

3. Nelle seguenti frasi, prestando attenzione al tempo del verbo nella principale, scegli la forma verbale corretta e traduci.

a) Cicero, cum consul sit/esset, Catilinae coniurationem detexit. b) Caesar, cum equitatus ab hostibus circumdatus esset/sit, statim auxilia misit. c) Nos omnes, cum difficultates tuas viderimus/vidissemus, te libenter adiuvabimus. d) Cum primum bellum Punicum ortum sit/esset, Regulus consul in Africam missus est. e) Saepe homines, cum impossibilia cupiant/cupērent, inanes spes alunt. f) Cum iam profectus esses/sis, te videre non potui. g) Catilina, cum Romā expulsus sit/esset, in Etruriam profectus est. h) Cum ver appropinquet/appropinquaret, prata iam virescunt.

4. Prestando attenzione al tempo della proposizione reggente, coniuga opportunamente il verbo della subordinata espressa con il *cum narrativum*.

a) Cum Tarquinius Romae _____ (*regnare*), Pythagoras in Italiam venit. → *Pitagora arrivò in Italia quando a Roma regnava Tarquinio.*
b) Alexander, cum in Asiam _____ (*pervenire*), Achillis tumulum vidit. → *Alessandro, essendo giunto in Asia, visitò la tomba di Achille.*
c) Hannibal, cum a suis civibus domum _____ (*revocare*), Italiam reliquit. → *Annibale, essendo stato richiamato in patria dai propri concittadini, abbandonò l'Italia.*
d) Hannibal, cum Alpes _____ (*superare*), in Italiam descendit. → *Annibale, avendo valicato le Alpi, scese in Italia.*
e) Ulixes, cum per maria diu _____ (*vagari*), domum rediit. → *Ulisse, dopo aver errato a lungo per mare, fece ritorno in patria.*
f) Multi, cum tranquillitatem _____ (*appetere*), ruri vivunt. → *Molti, desiderando la tranquillità, vivono in campagna.*
g) Cum hiems iam _____ (*appropinquare*), Romam redivimus. → *Poiché si avvicinava ormai l'inverno, ritornammo a Roma.*

5. Traduci le seguenti frasi contenenti il *cum narrativum*

Liv. 1

a) Cicero, cum Syracusis quaestor esset, Archimedis sepulchrum invenit. b) Ulixes, cum multum procul a patria erravisset, multos labores et pericula toleravit. c) Cum epistulam tuam legērim, in gravi aegritudine sum. d) Cum undique obsideretur Hannibal, ne a Romanis caperetur, venenum, quod semper secum habebat, sumpsit. e) Nonnulli homines, cum voluptatibus serviant, bestiis similes sunt. f) Cum diu aegrotavērim et adhuc infirmus sim, ad te venire non possum. g) Etrusci, cum a Tarquinio instigati essent ut veteres Romanorum iniurias ulciscerentur, societatem cum rege iunxerunt ac bellum Romanis indixerunt. h) Socrates philosophus, cum vellet civitatis legibus obtemperare, maluit mortem oppetere quam (“piuttosto che”) fugā vitam servare. i) Equites Romani, cum

Carthaginiensium equitatum circumdedissent, cuncti uno tempore impetum fecerunt et tam strenue pugnaverunt ut ipsum ducem Hannōnem occiderint.

Liv. 2

a) Phoebidas Lacedaemonius, cum iter per Thebas faceret, arcem quae Cadmea nominatur occupavit. b) Cum Brutus a Tarquinio patriam liberavisset, consul creatus est. c) Antigōnus, cum adversus Seleucum Lysimachumque dimicaret, in proelio occisus est. d) Alcibiādes, cum multa Persarum regi pollicitus esset, in Asiam rediit (“*tornò*”). e) Diu cum esset pugnatum, hostium impedimentis castrisque nostri potiti sunt. f) Aures, cum sonum percipere debeant, recte in altis corporum partibus collocatae sunt. g) Cum Alcibiades insidias moliretur, Critias ceterique Atheniensium tyranni certos homines ad Lysandrum miserunt. h) Caesar, eo cum venisset, ea quae suspicatus erat, cognovit. i) Germani, cum ad confluentem Mosae et Rheni pervenissent (“*erano giunti*”), se in flumen praecipitaverunt atque ibi timore, lassitudine, vi fluminis oppressi sunt. l) Cum castra circumventa essent, nemo (“*nessuno*”) elabi poterat. m) Cum fidelem tabellarium non invenirem, epistulas meas per Fulvium tibi mittam.

6. Il corvo e la volpe (da Fedro)

Apud Aesōpum et Phaedrum, claros poetas antiquos, hanc fabulam legere possumus. Olim corvus, cum de fenestra villae rusticae casum abstulisset, in ramis procerae arboris consederat, ut praedam suam placide comederet. Vulpes, quae per agros vagabatur, fame coacta, cum ad arborem accessisset et corvum conspicata esset, quia casum appetebat, falsis verbis avem laudabat: “O corve, nitor tuarum pinnarum singularis est, species corpōris tui mirabilis est! Sine dubio omnes aves vocis pulchritudine superas”. Tum corvus, stultus, callidae vulpis laudibus inflatus, statim os aperuit ut etiam vocem suam ostenderet, at simul ore casum emisit, quem celeriter dolosa vulpes avidis dentibus rapuit devoravitque. Tum demum corvus vulpis dolum animadvertit et sua stoliditate ingemuit.

Lavori consigliati per il recupero estivo

Si raccomanda una ripresa sistematica e accurata del programma, da realizzare progressivamente in base agli esercizi assegnati, nonché un accurato confronto con le strutture omologhe riscontrabili nella morfosintassi italiana. Infine, come da prassi ormai consolidata, si consiglia di procedere alla traduzione solo dopo aver letto attentamente il testo dell'esercizio e aver svolto attentamente l'analisi logica e del periodo.

Dal momento poi che l'inizio del triennio segna anche l'inizio dello studio della letteratura latina, tutti gli studenti sono invitati a leggere le seguenti commedie in traduzione italiana e in una qualsiasi edizione:

- Terenzio, *Adelphoe*
- Plauto, *Menaechmi*

Si precisa che la lettura dei testi indicati è del tutto facoltativa, laddove invece obbligatorio resta lo svolgimento degli esercizi di sopra riportati.

Esempi di prove di recupero

La prova di recupero consisterà in una verifica scritta (traduzione di una versione dal latino in italiano), eventualmente integrata da domande orali.

L'insegnante
Annabella Oranges